

КӘДІРБАЙДЫҢ ТӨБЕТІ

I

Аяқтарын алдырып,
Астымда атым болдырды.
Айдалада қалдырып,
Құба жонға қондырды.
Жаяу қалдым қаңғырып,
Не жаздым мен сол ғұрлы?
Жұртта қалған жұрынмен,
Ат аяғын байладым.
Дәрі шөппен ем қылып,
Өлтірмеуге ойладым.
Маңайынан шыбынды,
Бүркіп, сілтеп айдадым.
Елді сорған төредей,
Атқа қонған елемей,
Бүгелектерді айдадым.
Түйе жүрген соқпақтан
Таптым сулы бір апан,
Атымды әбден суардым,
Сілкінді атым есінеп,
Қоя берді кісінеп.
Өзім баурында отырған
Қырға қарап салдым ән.
– Шыда біраз, жануар,
Енді жолда болдырма.
Жолдас та жоқ жалынар,
Тек ермегім домбыра!..
Таудан асты күн бұғып,

Ай көрінді бір жақтан.
Келеді екен бір жігіт
Қылаң атқа жүк артқан.
Көтеріле салдым ән,
Атын бұрды ол маған,
Жөн сұрастық жалма-жан.
– Шырағым, мен Жамбылмын.
Өзің қайдан, атың кім?
Ауылдарың қай жерде?
Қатын, балаң бар ма әлде?
Тоқ па үйдегі балалар?
Қанша ед үйде ұл мен қыз?
Мол ма ед үйде ет, қымыз?
Жігіт жерге түсті аттан:
– Менде болмайды ол мақтан,
Бала түгіл қатын жоқ,
Қатын алар затым жоқ,
Елді кезген сен ақын.
Кәдірбайға бір барып,
Жайың бар ма тоятын?
Біз қалдырған қай-қайда,
Жолаушысың бұ күнде,
Барып кетсең болмай ма
Кәдірбайдың үйіне?
Кеше өліп бір төбеті,
Бай қайғысы болды көп.
Шақса керек қарақұрт,
Ит арсылдап жұлынып,
Әбден ығыр болды жұрт.

Жер тырналап дөңгелеп,
Өлді ақыры сол төбет.
Итті көріп Кәдірбай,
Жылап, ұрсып, салды ойбай.
Ат шаптырды жан-жаққа,
Ақын-жыршы дегеннің
Бәрін жиып алмаққа.
Бай бейілін, мейірін,
Сән-салтанат сейілін,
Ақыл, күшін, зейінін,
Ең ақыры төбетін,
Күймен, жырмен мадақтап,
Бәйіт қылып беретін.
Бай сыйламақ боп отыр,
Зерлі шапан, елу қой,
Екі бірдей жорға атын.
Ет-қымызды былай қой,
Жүз тақта шай, бір қатын...
Сенен озар жоқ ақын,
Сен ғой соны алатын.

II

Жыршыларда дамыл жоқ,
Күндіз-түні айқайлап.
Кәдірбайды мақтап кеп,
Терлеп-тепшіп сор қайнап:
«Тәңір ашқан бағыңды,
Қыдыр баққан малыңды.
Жүйрігің – тек жұлдызың,
Жорғаң – судың құндызы.

Өз мінезің қырмызы,
Ел-жұртыңа жағымды,
Шынжыр балақ, шұбар төс,
Ата тегің мәлім-ді.
Жандаралмен жақын боп,
Талай атың жайылды.
Губернатор келмесе,
Тамағыңды сағынды.
Атың сенің ендеше
Патшаға да танылды.
Атамандар іздеп кеп,
Бірге түлкі қағысты.
Қымыз ішіп, етің жеп,
Үйінде дем алысты».

III

Жыршы біткен шуылдап,
Мақтағаны – Кәдірбай.
Итін жоқтап бір уақ,
Елден маза, кетті жай.
Шаршады, әбден терледі,
Жамбылға да сөз берді.
Тұрды төрден Кәдірбай,
Қарап қойды Жамбылға,
Қитар көзін төңкеріп,
Сандықтарын бір шолып,
Түлкілерін бір көріп,
Қымыз жұтып алды да:
– Жырлайды деп естідім, –
Аузыңа түскенді.

Ішінде бар сұмдығы,
Күйлерің боп шер, жылау,
Салады деп жұртқа ылау.
Кәне, бері жақын кел,
Төбетімді жырлап бер,
Кебісіңді шеш, – деді.

IV

Күй жосылып жөнелді,
Екі шектен боратып,
Қоя бердім өлеңді,
Жыршыларға қаратып:
– Ей, жыршылар, жыршылар,
Жыр айта ма осылай!
Сөздеріңнің дәмі жоқ,
Күйлеріңнің сәні жоқ,
Пайдасыз жұртқа құр айқай.
Мақтағанға сабылып,
Ұятсыз, арсыз сараң бай,
Бастарыңды көтерші,
Тіленіп, сұрап жыланбай!
Сөздеріңе күйіндім,
Қанша айтсаң да, тойғам жоқ,
Шықпай қалды бүйірім.
Жамбылға құлақ салыңдар,
Сөзімнен пайым алыңдар,
Жарлыдан безген байымас,
Тілене берген жарымас.
Байға жылап жалынған,
Жұрт болмайтын нағыз нас.

Өлеңсіз адам – есіркер,
Ақылсыз адам малмен тең.
Байларға басын имеген,
Еркін боп өтер дүниеден.
Өлеңін сатқан қу кезеп,
Ол бір шыбын, сұр көжек.
Ей, жыршылар, құлақ сал,
Сөздеріңді тыңдадым,
Байға селтең қақтыңдар,
Шыдады әзер қу жаным.
Ал, Кәдірбай, құлақ сал!
Жамбыл сөзін тыңдап қал:
Итіңді жаман демеймін,
Күзетіп жүр малыңды.
Көпшілікті бүлдіріп,
Ұрлап алғандарыңды.
Итің қуып қасқырды,
Ауылдан талай қашырды.
Таңынан талай тартқылап,
Қасқырды талай састырды.
Даусыменен шошытып,
Қасқырларды тықсырып,
Таудан талай асырды.
Естісең, міне, расымды!
Айтсам сөзім нанымды,
Өлеңім оттай жалынды.
Ауылды торып аңдыған,
Қасқырды талай қан қылған,
Сенен жұртқа ит жақсы,

Күзеткен қотан, ауылды.

Кетпеймін айтпай онымды:

Қайнатып Құдай сорыңды.

Ит өлмей-ақ, сен өлсең,

Болар еді тым-ақ орынды.